

Ján Štrasser

FRANTIŠEK MIKLOŠKO

Rozhovory o dobe a ľuďoch

Ján Štrasser

**FRANTIŠEK
MIKLOŠKO**

Rozhovory o dobe a ľuďoch

Ján Štrasser

**FRANTIŠEK
MIKLOŠKO**

Rozhovory o dobe a ľuďoch

sloart

Text © Ján Štrasser a František Mikloško 2016
Design and cover © František Jablonovský 2016
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.,
Bratislava 2016

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy nesmie byť reprodukováaná ani šírená v akejkoľvek forme alebo akýmikoľvek prostriedkami, či už elektronickými, alebo mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, respektíve prostredníctvom súčasného alebo budúceho informačného systému a podobne bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Obsah

Rok s Františkom	7
------------------------	---

A

1 Chlapec z fajnovej rodiny	9
2 „Ó, ty hovädo!“	17
3 Nechodil som na prednášky	24
4 „Nech žije Tatarka!“	32

B

5 Bol som koordinátor	42
6 Papier od Mitschku	48
7 Verejná cirkev nebola slobodná	56
8 „Nás komunistov nijaké slovo nezaväzuje!“	68
9 „Sviečku a chuť mám.“	80

C

10 Zvrtol som sa a šiel som s ním.....	93
11 Te Deum som si nedal ujsť	100
12 Súdruhovia boli našou záchranou.....	110
13 Bolo treba narovnať pokrivenú federáciu	119
14 „S vami nie, pán predseda!“	130

D

15 Holokaust je našou súčasťou	137
16 Dva štáty a zároveň jeden štát	146
17 Menovité hlasovanie bola perfídnosť.....	158

E

18 K predčasným voľbám nás dotlačila SDE	168
19 „V každej krčme musí znieť dz, dz, dz...“	173
20 Vznikne kamerový systém sveta	181
21 Výhrada vo svedomí neznamená vnucovať niečo iným	188
22 Nestihol som uveriť vo svoju genialitu.....	199

F

23	Niekedy mám trochu väčší zvonec	211
24	František chce byť s Božím ľudom	225
25	Bezákovu obeť nevidím ako márnú.....	233
26	Manželstvo je vzťah muža a ženy	240
27	Kniha-pamät	244
28	Prischli mi maďarské babičky	248
29	Migrácia do Európy je snehová guľa	258
30	Čarnogurský chápe politiku mocensky	263

G

31	Človek by sa mal naučiť žiť svoju starobu.....	274
32	Tú revolúciu sme urobili my!.....	285
	Bibliografická poznámka	293
	O autoroch	295
	Podakovanie a zdroje obrazového materiálu	296

Rok s Františkom

V novembri 2013 mi František Mikloško venoval svoju ostatnú knihu Znamenia čias. Niekedy v septembri 2014 som ho pozval na kávu. „Do knihy Znamenia čias si mi napísal pekné venovanie,“ povedal som, „Jankovi Štrasserovi, aby nás potešil ešte mnohými peknými knihami!“ Tak som si povedal, že ťa idem potešiť. Aj seba.“ – „A s kým robíš knihu?“ spýtal sa František. „Ešte s nikým, ale onedlho začnem.“ – „S kým? – „S tebou.“ – „To nepôjde, to je nezmysel,“ vyhrklo z Františka.“ „Neunáhľuj sa s odpoveďou,“ povedal som. „Stretnime sa o dva týždne a dohodneme sa. Alebo nedohodneme.“

Dohodli sme sa. Chvíľu mi trvalo, kým mi došlo, do čoho sa to idem/ideme pustiť. Trochu ma premkol strach. Hoci som mal za sebou pätnásť kníh rozhovorov, vedel som, že toto je mimoriadna výzva.

Prečítal som si všetky Františkove knihy. Aj dovtedajšie rozhovory s ním. Zahĺbil som sa do literatúry týkajúcej sa kresťanstva a cirkvi, aby som vedel klásť aspoň laické otázky. Sprítomnil som si fakty z rokov normalizácie, keď bol František v kresťanskom disente, i z rokov po Nežnej revolúcii, keď vchopil rovnými nohami do veľkej politiky. Pozvoľna sa mi skladal obraz Františka Mikloška, chlapca z nitrianskej Kalvárie, nádejného hokejistu, ešte nádejnejšieho matematika, robotníka, aktivistu tajnej cirkvi, významného politika, milovníka literatúry a výtvarného umenia, múdreho, hlbavého a vnímavého človeka.

V januári 2015 som prvý raz zapol diktafón. Do júna sme sa raz týždenne stretávali u Františka v jeho malom útulnom

byte s galériou na stenách alebo u mňa. František sa prejavil ako zasvätený svedok čias, ich vykladač, kronikár a zároveň skvelý rozprávač. Z jeho rozprávania bolo cítiť pevný charakter, vnútornú integritu a hlbokú vieru. Ani len náznakom neprejavil snahu budovať si svoj pomník pre dejiny, skôr naopak, často svoju rolu v udalostiach zmenšoval.

Mňa osobne práca na tejto knihe nesmierne obohatila. Až mi prišlo ľúto, keď som koncom júna naposledy vypol diktafón.

JÁN ŠTRASSER

A

1

Chlapec z fajnovej rodiny

Keď som rozprával, že idem s tebou robiť knihu rozhovorov, viacerí ľudia sa ma spýtali: „S tým módnym návrhárom?“

Neboli prví ani poslední.

Poznáte sa?

Áno.

Nebodaj ste rodina?

Menovci. Prvý raz sme sa stretli v televízii Markíza, oboch nás pozvali do relácie Dobré ráno, zrejme si povedali, že bude sranda. Keď som vstúpil do štúdia, on už bol vo vysielaní a pozdravil ma: „Ahoj, oci!“ Bolo to vtípné. Tesne pred koncom vysielania sa ma moderátorka spýtala, akú odevnú látku mám najradšej. Dost ma tým zaskočila. Povedal som piket, to bola jediná látka, na ktorú som si spomenul, hoci som len matne tušil, ako vyzerá. A potom som si všimol Mikloškov ironický pohľad.

Asi sa ho to profesionálne dotklo.

Asi. No celkom sme sa skamarátili. Spojilo nás aj to, že aj on vtedy býval na Heydukovej ulici. Delilo nás len päť vchodov, on na sedemnástke, ja na dvadsaťsedmičke. A mne z ničoho nič začali chodiť upomienky: Máte nedoplatok za elektrinu, ak dovedy a dovedy nezaplatíte, vypneme vás. Máte nedoplatok za plyn, ak nezaplatíte, odpojíme vás... Bolo mi to čudné, veď mne platby za energie odchádzali priamo z účtu, ale zaplatil som. No keď mi o mesiac prišli ďalšie dve upomienky, začal som pátrať, kde je problém. A zistil som, že meno sedí, ale adresa nie – upomienky patrili Ferovi Mikloškovi zo sedemnástky.

Čo si spravil?

Navštívil som Fera Mikloška a džentlmensky sme sa vyrovnali.

Ako?

Povedal som mu, aby tie moje platby vzal ako pozornosť.

A on?

Poďakoval sa mi.

Ty pochádzaš z Nitry, hlásiš sa k nej, no priezvisko Mikloško mieri kamsi na východné Slovensko.

To by sedelo. Môj otec pochádzal zo Šarišských Michalian. Mal som to šťastie zúčastniť sa vo februári 1990 s Václavom Havlom na jeho triumfálnej ceste do Spojených štátov amerických a do Kanady. V Kanade sme navštívili aj Katedrálu Premenenia Pána v Unionville, ktorú dal postaviť Štefan Roman, zakladateľ a predseda Svetového kongresu Slovákov. Stretol som sa tam s grécko-katolíckym biskupom Michalom Rusnákom. Keď som sa mu predstavil, povedal mi: „Mikloško je rusínske meno, vy budete pôvodom Rusín...“ Nie je to tak, Šarišské Michaľany ležia medzi Prešovom a Sabinovom a je to rýdzo slovenská obec.

Porozprávaj mi o svojom otcovi.

Andrej Mikloško pochádzal zo sedliackej rodiny, skôr chudobnejšej ako bohatej. Bol z trinástich detí, prežili len štyri, ale tie sa vyznačovali železným zdravím, tuším v živote neboli u lekára. Otec veľmi chcel študovať, šiel do Prešova na gymnázium, ale rodina to nebola schopná financovať, tak prešiel do Skalice k františkánom, kde aj zmaturoval. Ak sa nemýlim, tam bolo štúdium zadarmo alebo veľmi lacné. Po maturite ešte študoval teológiu u františkánov v Žiline, no po roku odišiel na právo do Bratislavy. Jeho túžbou bolo učiteľstvo, ale nemal na štúdium peniaze. Ako študent práva si mohol zarobiť ako výpomocný učiteľ. Vyštudoval a dos-tal sa do Nitry. A tam stretol moju mamu.

Mama bola Nitrianka?

Zo Záhoria. Jej starý otec bol v Senici riaditeľom školy a organizátorom vo farskom Kostole Navštívenia Panny Márie. Patrila k miestnej honorácii. Mal jedného syna a tri dcéry a jedna z nich bola mama mojej mamy, teda moja stará mama. Jej manžel Ondrej vyštudoval právo, pôsobil v Senici ako úradník a v dvadsiatych rokoch dostal miesto úradníka v Nitre. Rodina sa presťahovala do Nitry, moja mama Marta tam chodila do gymnázia a stala sa hrdou Nitriankou.

Dočítal som sa, že Nitra po roku 1918 nechcela patriť do Československa, chcela ostať v Uhorsku či v Maďarsku.

V Nitre žilo veľa Maďarov a na juh od nej boli zmiešané alebo aj čisto maďarské dediny, ale o tomto som nepočul.

Maďari chceli získať Nitru aj na prvej Viedenskej arbitráži v roku 1938.

To malo aj jasný politický dôvod: odňať Slovensku symbol slovenskosti, Pribinovu Nitru. Ale na mňa v detstve ten maďarský nádych Nitry pôsobil vždy veľmi idylicky.

Kedy sa stretli tvoji rodičia? A ako?

Niekedy v roku 1936. Mama spomínala, že bola nejaká mestská slávnosť, ona zmeškala začiatok a už si nemala kam sadnúť. A vtedy vstal dvadsaťsedemročný právnik Andrej Mikloško a ponúkol dvadsaťštyriročnej Marte Kutlíkovej svoju stoličku. Tak sa zoznámili a založili našu mikloškovskú dynastiu.

Takže ty si bol chlapec z dobrej rodiny.

Z fajnovej rodiny. Ak sa v Nitre o niekom povedalo, že je z fajnovej rodiny, bola za tým tradícia, inteligencia, kultúra. Tá vrstva ľudí si v sebe niesla istú prirodzenú kultivovanosť. Niekedy si to so súrodencami žartom pripomíname.

Otec bol právnik. A mama?

Otec bol vzdelaním právnik, ale povoláním učiteľ. A mama tiež. V roku 1934 absolvovala na Univerzite Komenského v Bratislave štúdium francúzštiny a slovenčiny, pol roka bola na študijnom pobyte v Lille a potom učila v Nitre. Najprv v ženskom rímskokatolíckom učiteľskom ústave, potom na štátnom reálnom gymnáziu.

Slovenská žena s vysokoškolským vzdelaním – to za prvej republiky nebolo samozrejmé.

Mama patrila k prvej, možno k druhej generácii vysokoškolsky vzdelaných žien. Zvláštnym, no veľmi podnetným spôsobom sa v nej snúbili dve vlastnosti: ženské sebavedomie ako výraz emancipácie a rodinné založenie. Mala v živote dve kréda. Prvé: Ženy, podme! A druhé: Tichý prevrat. To druhé sa jej splnilo, ibaže sa toho už nedožila. Určite by veľmi privítala Nežnú revolúciu. Odmietala komunizmus, lebo potláčal vieru, náboženstvo...

Ako sa prejavovalo to prvé krédo: Ženy, podme!

Tak, že sa venovala publicistike, postaveniu žien v spoločnosti. Najmä za Slovenského štátu písala články do rôznych časopisov, povzbudzovala ženy, aby získali sebavedomie, aby sa nebáli presadiť.

Takže ten intelektuálny prvok v rodine predstavovala skôr mama, nie?

Áno. Otec do toho vzťahu a do rodinného života vnášal istú racionalitu, prečo to nepovedať, zdravý sedliacky rozum, mal ho v génoch.

Čo robil v Nitre tvoj otec?

Začínal ako úradník v štátnej službe, no bol tam len veľmi krátko. Celý život túžil byť učiteľom. Začal vyučovať na obchodnej akadémii, urobil si na to potrebné pedagogické skúšky.

Čo vyučoval?

Národné hospodárstvo. Aj iné odborné predmety, ktoré súviseli s právom. Na obchodnej akadémii – za komunizmu ju premenovali na strednú ekonomickú školu – bol do roku 1954, neskôr sa stal riaditeľom zdravotníckej školy, pôsobil tam do roku 1961.

To sme už zabehli privedmi dopredu. Tvoji rodičia sa ešte ani nezobášili...

Zobrali sa v roku 1937. A prišli deti: V roku 1939 sa narodil brat Jozef, o rok po ňom Marián, v roku 1944 sestra Helena a v roku 1947 ja. Mama milovala svoje povolanie, bola veľmi dobrou učiteľkou, no v roku 1942 sa ho vzdala. Pochopila, že nemôže aj učiť v škole, aj sa venovať dvom malým synom. Bola to naozaj iná doba ako dnes.

Otec uživil rodinu?

Áno, no žili sme skromne.

Tvoji rodičia sa zobrali v roku 1937, to ešte bolo Československo. No v Nemecku už vládol nacizmus, Hitler pripojil k Veľkonemeckej ríši Rakúsko, v roku 1938 si odtrhol z Československa Sudety, Maďari získali južné Slovensko, zvyšok Slovenska získal autonómiu, 14. marca 1939 vznikol samostatný Slovenský štát.

Keď vznikol Slovenský štát, mama bola v deviatom mesiaci s prvým synom Jozefom, narodil sa 31. marca 1939.

Ako vnímali tvoji rodičia Slovenský štát, od 21. júla 1939 Slovenskú republiku?

Naša rodina patrila do strednej vrstvy a do okruhu nitrianskej inteligencie. Moji rodičia boli učители a tí – pokiaľ to neboli ľavičari či nebudaj komunisti, čo moji rodičia neboli – boli v drivej väčšine k Slovenskému štátu lojálni. Učители v štátnej službe väčšinou boli v HSLS, aj môj otec bol, no nemal nijaké funkcie, v roku 1943 aj prestal platiť členské príspevky a so stranou fakticky skončil. Mama sa politicky neangažovala.

Rozprávalo sa neskôr u vás doma o Slovenskom štáte?

Ani nie. Vyrastal som v tuhom komunizme a moji rodičia – hlboko veriaci a praktizujúci katolíci – v tom čase čelili celkom iným každodenným hrozbám. No utkvelo mi v pamäti, že prvú Československú republiku pokladali za štát, kde učители mali veľmi vysoký spoločenský status. A s úctou rozprávali o mnohých českých profesoroch. A pokiaľ ide o Slovenský štát, viem, že s bolesťou reflektovali osud slovenských Židov.

Slovenské národné povstanie sa Nitre vyhlo.

Skôr naopak, Nitra sa vyhla Povstaniu. Veliteľ nitrianskej posádky podplukovník Ján Šmigovský neposlúchol rozkaz generála Goliana a k Povstaniu sa nepridal. No nepustil do kasární ani nemecké jednotky, ktoré hneď po vypuknutí Povstania obsadzovali Slovensko, rozhodol sa zachovať vernosť slovenskej vláde. Po vojne ho odsúdili ako kolaboranta a popravili. Bol to jeden z prvých politických procesov.

Na jar v roku 1945 sa k Nitre blížil front, 31. marca ju oslobodila Sovietska armáda. Ako to prežívali manželia Mikloškovci s tromi malými deťmi?

Viem, že Nitru koncom marca 1945 bombardovalo sovietske letectvo, zahynulo vyše tristo ľudí. No o tom, ako prechod frontu prežila naša rodina, neviem nič. Ako som povedal, mali sme iné problémy, u nás doma sa hovorilo skôr o perzekúciách veriacich a cirkvi ako takej.

Tvoj otec bol veriaci kresťan a netajil sa tým. Ako mohol byť v päťdesiatych rokoch riaditeľom školy?

Mal šťastie, že zdravotnícka škola v Nitre nepatrila pod školstvo, ale pod zdravotníctvo. Otec chodil každú nedeľu do kostola, no nesesádal dole v lavici, sedel na chóre, aby nebol tak veľmi na očiach. Raz za rok šiel na spoveď a na prijímanie. A vo chvíľach, keď to s mamou vyzeralo zle, keď sa zdalo, že ju zatknú za jej cirkevnú angažovanosť, vždy ju podržal. Mama nejaký čas tiež

učila na zdravotníckej škole, ale tam, ako sme sa neskôr smiali, najmä rozdávala sväté obrázky. Okrem toho hrala na organe v našom kostole. Takže veľmi rýchlo musela zo školy odísť. Mám vysvetlenie, prečo môj otec nemal v zamestnaní problémy.

Povedz.

Lebo rád hrával karty. Preferans a žolíky. A ako to už v menších mestách býva, hrával najmä s miestnou honoráciou. Napríklad s tými, ktorí mali v Nitre na starosti zdravotníctvo.

Slovensko...

Ak dovoľíš, skočil by som na chvíľu o tridsať rokov dopredu. V roku 1983 urobili komunisti veľký záťah voči tajným františkánom. Vtedy sme sa v tajnej cirkvi rozhodli, že verejne vystúpime – napíšeme protestný list Gustávovi Husákovi, podpíšeme ho a pripojíme aj svoje adresy. Otec ma požiadal, že chce pripojiť svoj podpis, aj to urobil. Štátna bezpečnosť začala vypočúvať signatárov listu. Predvolali aj môjho otca. Začali mu naznačovať, aby podával o mne informácie. Otec bol východniar, prudká povaha, a tak v jednej chvíli vzbĺkol, povedal im, že na nikoho donášať nebude a že ten list podpísal preto, lebo mal potrebu vyjadriť svoju vďačnosť františkánom, ktorí mu umožnili študovať.

Kde ste v Nitre bývali?

Rodičia bývali najprv v štátnom byte, ale dva-tri roky po tom, ako sa narodili Jozef a Marián, sa presťahovali do domu na Kalvárii. Nebol to náš vlastný dom, prenajal nám ho jeden kňaz, ktorý bol v činnej službe, takže býval na fare. Bývali sme tam až do mojej maturity v roku 1966. V tom dome a v nádhernom prostredí nitrianskej Kalvárie som vyrastal, sformovalo ma to na celý život.

Aká bola Nitra tvojho detstva?

Kalvária bola na samom konci mesta. A zároveň vysoko nad ním. To bolo pre mňa určujúce. Kalvária so svojím okolím bola súčasťou mesta, no žila si svojím životom. Čo už si lepšie môžu chalani želať! Bola tam príroda, vtedy ešte panenská. Boli tam sakrálné stavby – Kostol Nanebovzatia Panny Márie a Misijný dom Matky Božej. Kresťanského ducha z Kalvárie a napokon z celej Nitry nevyhnalo ani komunistické prenasledovanie cirkvi. Arcibiskupa Kmetka som už nezažil, no zažil som biskupa Nécseyho a zažil som ten starý svet kanonikov. Ostali mi v pamäti ako stav, ktorý mal svoj štýl, mal svoju vážnosť, dôstojnosť.

Máš pocit, že v Nitre sa komunistický režim na katolíckej cirkvi tak strašne nevyvršil? Že bola chránená?

Povedal by som to inak: Nitra v sebe uchovávala pamäť. Kresťanskú, slovanskú, slovenskú.

Skús si vybaviť svoju prvú detskú spomienku.

Domová prehliadka u nás v roku 1950. Zrejme tesne po Akcii K, keď komunisti zlikvidovali kláštory a mužské rehole. Mal som tri roky. Pamätám si toho chlapa v dlhom koženom kabáte, ako stál na chodbe.

Prečo vám urobili domovú prehliadku?

Na kopci neďaleko nás v Misijnom dome Matky Božej sídlila Spoločnosť Božieho Slova, čiže verbisti, s ktorými sa moji rodičia priatelili. Eštebáci si zrejme mysleli, že misionári si u nás niečo schovali, zlato, nejaké písomnosti... Na chodbe sme mali veľkú skriňu, do ktorej sme si odkladali modlitebné knižky. Podišiel som k tej skrini, vybral som jednu knižku a podal som ju tomu chlapovi. Mal som tri roky, ale zrejme som intuitívne vycítil, čo hľadajú. Bratia mi to potom so smiechom pripomínali.

Mala tá prehliadka pre vás nejaké dôsledky?

My sme stále žili v atmosfére prenasledovania, zatýkania, výsluchov. V našom prostredí stále niekoho zatvárali. Mama od istej chvíle mala pripravené osobné veci, keby ju prišli zatknúť.

Prečo by ju mali zatknúť?

Robila jazykovú korektúru nejakej náboženskej knihy v samizdate. Keď zatkli kňaza, ktorý to pripravoval, mali sme v roku 1960 doma ďalšiu domovú prehliadku.

A otec?

V čase môjho detstva na Kalváriu nechodili autá. Len sem-tam nejaký tatraplán mieril k budove ŠtB, ktorá bola v našom susedstve. Raz sme s otcom a jeho priateľom profesorom Viktorom Inoveckým stáli pod Kalváriou, popri nás prešiel tatraplán a profesor Inovecký až s takým pátosom povedal: „Vezú ďalšiu obeť.“ Viem, že otca raz eštebáci zobrali do svojej úradovne, kde ho nútili, aby im podpísal spoluprácu. Bol tam celý deň, no vydržal to, nič nepodpísal. Neskoro večer ho naložili do auta, vyviezli ho niekam za Nitru a on šiel v noci pešo domov. Musím s úctou aj hrdosťou konštatovať, že to ustál.

Vráťme sa k tvojmu detstvu.

Ako vravím, formovalo ma to duchovné prostredie Kalvárie, ale aj Maďari, ktorí tam žili. Boli to veľmi príjemní ľudia, väčšinou staré panie – Lula néni, Faluši néni, Cinci néni, Báš néni...

Tam sa zrodila tvoja priazeň voči Maďarom?

Určite. Bolo to harmonické spolužitie, nevnímal som nijaký konflikt medzi Slovákami a Maďarmi. Moja mama bola čistá Slovenka, ale jej rodičia, ktorí potom žili s nami, mali maďarské školy a prirodzenejšie im bolo rozprávať po maďarsky. Aj mama sa dohovorela po maďarsky. Veľmi chcela, aby som vedel cudzie jazyky. Začala ma učiť po francúzsky. Zvládli sme jednu lekciu a bolo po francúzštine. Potom som mal jednu hodinu latinčiny. S tým istým výsledkom. Vtedy mama pochopila, že to nepôjde. Poslala ma k svojej známej Mariške Ándorovej, aby som sa naučil po maďarsky. Že sa mi to v Nitre zide. Mama bývala často chorá, prekonala niekoľko operácií, tak nám chodila vypomáhať s domácnosťou istá Katy néni, Maďarka z Veľkého Cetína. A mama zavŕšila moje štúdium maďarčiny tým, že ma poslala na prázdniny k tej Katy néni, aby som sa v maďarskom prostredí zdokonalil v maďarčine. No jediné, v čom som sa pri futbale s maďarskými chlapcami naozaj zdokonalil, bolo po maďarsky nadávať.

Ty si z tej Kalvárie vôbec nechodil do mesta?

Ani nie. Od tretej triedy som chodil v meste do školy. Autobusom ráno ta, zo školy rovno domov, po vyučovaní mesto pre mňa neexistovalo. Celú svoju mladosť som mesto prakticky nevnímal. Nechodil som na korzo, nepoznal som veľmi iné časti mesta, Kalvária mi stačila.

Nemal si nijaké mimoškolské aktivity?

Len športové. Hrával som hokej, chodil som trénovať na zimný štadión. Ale športovať sa dalo aj na Kalvárii, tam sme si to naozaj užívali.

„Ó, ty hovädo!“

Najmladší súrodeneč má výhody aj nevýhody. Výhodou je, že rodičia ho obzvlášť milujú a rozmaznávajú. Nevýhodou, že starší súrodenci sa na ňom občas vyvršia.

Niečo na tom bude. Bol som najmladší, rodičia ma mali radi. Aj ma rozmaznávali, to musím priznať. V detstve ma ničím príliš nezaťažovali. Na robotu boli starší bratia a sestra. Raz som blicoval, bol som poza školu a za trest som musel umyť riad. Jediný raz. A mal som jednu nepeknú vlastnosť – nevedel som prehrávať. Keď moje mužstvo prehrávalo vo futbale, strašne som zúril. Keď som hral domino alebo Človeče, nezlob se a nedarilo sa mi, bol som schopný porúcať kocky, pováľať figúrky.

To by som dnes na teba nepovedal.

Sám som prekvapený, ako som sa v tomto ohľade v dospelosti zmenil. Len sa bojím, aby sa mi to na starobu nevrátilo. Naozaj som býval veľký zúricec.

To asi preto, lebo, ako uvádza tvoj brat Jozef v knihe Prísne tajné – Ako sme boli malí, si sa narodil v noci a ešte k tomu za búrky.

To si naozaj nepamätám.

... a ešte uvádza, že si bol miláčik rodičov a všetko sa ti prepieklo a že jemu a Mariánovi otec často vynadal, že sú fagani, trogári a čirkáši, ale ty si bol preňho vždy len Ferinko a že ich dvoch občas zmlátil za teba. To si pamätáš?

To, že dostali bitku, keď niečo zlé vyviedli, si pamätám, to, že ju dostali za mňa, nie. Je fakt, že otec sa vedel poriadne nahnevať. Ja som dostal výprask len raz, to som už bol dost veľký. V škole som bol z dvoch či troch predmetov na prepadnutie, učitelia, napospol otcovi kamaráti, mu to nažalovali. Otec prišiel domov a spýtal sa ma, čo je nové v škole. A ja že nič, všetko je v poriadku. A otec: „Tak ty vravíš, že v poriadku?“ A už som sa viezol.

Aký si mal vzťah so súrodencami?

Moji bratia boli – a našťastie ešte sú – odo mňa o osem a sedem rokov starší. Keď som bol druhák, tretiak, oni už boli stredoškólači, a keď som ja šiel na strednú školu, študovali v Bratislave na

vysokých školách. Sestra bola staršia o tri roky, s tou som bol dlhšie spolu a dosť si so mnou užila, býval som k nej aj zlý, jedovitý. Dodnes ma pre to trochu hryzie svedomie. Najstarší Jozef stál pri mne v kľúčových situáciách môjho života, no v detstve mi bol trochu bližší Marián. Splnil mi každé želanie.

Povedz aspoň jedno.

Štvalo ma, že som chudý a dengľavý, obdivoval som kulturistov, aj ja som chcel mať také svaly, tak som si zmajstroval činku. Do teháľ som vydlabal diery a spojil som ich rúčkou z metly.

To asi nebola veľmi bezpečná činka.

To teda nie. Spomenul som pred Mariánom, že túžim po nalezajstnej činke. No a on mi ju potajme dal spraviť. Raz som prišiel domov a tam ma čakala krásna, takmer profesionálna činka nakladačka. No priznávam, že to s ňou dopadlo tak ako s mojimi latinčinou. Veľmi rýchlo som sa činky nabažil a bolo po kulturistike. Nemal som pevnú vôľu a vytrvalosť.

Máš stále blízko k svojim súrodencom? Stýkate sa?

Áno, sme si blízki a pocit rodiny je pre nás veľmi dôležitý. Okrem iného ho utužuje aj pamiatka na našich rodičov.

Chodil si aj do škôlky?

Nie. Už som spomenul, že mama sa vzdala pracovnej kariéry kvôli rodine. Tým vytvorila nám deťom pevný bod. Neboli sme tie deti s kľúčikom na krku.

1. septembra 1953 ti dali na chrbát tašku a šiel si do školy. Tešil si sa? Rád si chodil do školy?

Na Kalvárii bola miestna škola, dvojtriedka, prváci a druháci. Tam som chodil dva roky. To bolo príjemné, lebo to bolo vlastne doma. Učil som sa dobre, lebo to bolo ľahké. Ako som sa naučil čítať a písať, na to si vôbec nespomínam, no veľmi dobre sa pamätám, že dlho som si nevedel zaviazať šnúrky na topánkach. Od tretej triedy som chodil do inej školy. Autobusom do mesta.

Čo ťa najviac bavilo na základnej škole?

Slovenčina a matematika. Učiteľky a učitelia boli veľmi príjemní, to bola ešte tá stará garda...

... ktorá sem-tam použila aj trstenicu.

To bola súčasť pedagogického procesu. Na hudobnej výchove raz

suploval jeden učiteľ, prišiel do triedy, postavil sa na stupienok a začal spievať. Začal som sa smiať. Prestal spievať, prišiel ku mne a dal mi také zaucho, až mi skoro hlava odletela.

Nás v škole zástupca riaditeľa ťahal za pajchle a pýtal sa pritom: „Vidíš Budapešť?“

Nás ťahal za pajchle dôstojný pán na hodinách náboženstva. Raz sa spýtal, aké sviatosti poznáme. A my nič. Chcel nám pomôcť, že dvojaké, sviatosti živých a sviatosti mŕtvych, teda tých, ktoré človeka oživujú, tak vystrčil dva prsty a ja, dieťa z dobrej katolíckej rodiny, som sa prihlásil: „Adam a Eva!“ A on: „Ó, ty hovädo!“ Na náboženstvo som v škole chodil, ale bez prihlášky, lebo by to mohlo otcovi ako riaditeľovi zdravotníckej školy uškodiť. Keď na to prišli, náboženstvo ma potom doma učil jeden tajný rehoľník.

Ale bol si aj pionier, nie?

Bol. Mal som aj peknú červenú šatku. Ba dokonca to vyzeralo, že urobím aj kariéru.

Ale čo?

Raz mi povedali, že som dobrý a slušný chlapec a že by som mohol byť predsedom pionierov na celej škole. Povedal som, že dobre. Potom bola v telocvični celoškolská pionierska schôdza, zrazu vstala jedna učiteľka a vraví: „A teraz nás pozdraví nová predsedníčka celoškolskej pionierskej organizácie.“ Dost ma to zaskočilo.

Prišlo ti to ľúto?

To zasa nie.

Vyrastal si v päťdesiatych rokoch minulého storočia. Ako ste doma vnímali režim, v ktorom sme žili?

My sme boli zbožná katolícka rodina so všetkým, čo s tým súvisí – mali sme v sebe úctu k cirkvi a k jej predstaviteľom, dodržiavali sme všetko, čo si od nás aktívne vyznávanie viery vyžadovalo. Samozrejme, v krajine zúril komunizmus, nikto sa mu nemohol vyhnúť, žili sme v čase a priestore neustáleho prenasledovania viery a veriacich. No v tom mikrosvete v Nitre na Kalvárii, kde bolo dosť veľa zbožných rodín, kde sa krásne slávil cirkevné sviatky, kde bola každý rok púť k Matke Božej, to bolo skôr naopak – naše prostredie dosť dôsledne vytesňovalo komunistickú ideológiu.